
D'ESPANTS I ADMIRACIONS BARROQUES

MIQUEL SITJAR i SERRA

«Si mon dir llarc vos fera,
no us ne vullau espantar»
(ANÒNIM, *Inventió Miraculosa*, Barcelona, 1627)

L'estudi del presumpte barroc literari català ha acabat en això mateix, en la presumpció. Un debat inacabable, sobre les essencialitats catalanístiques de la prosa i la poesia del segle XVII, que àdhuc han fet trontollar conceptes tan solidificats com el de Decadència, han allunyat els textos d'ulls i ments més pendents de disquisicions estètiques i funcionals ⁽¹⁾. La idea que els textos són els textos i que han de ser la nineta dels ulls del filòleg, lliure de prejudicis apriorístics, m'han empès a dedicar una atenció potser excessivament minuciosa i detallista, a uns textos del setcents particularment familiars.

Es tracta dels textos de corpus nurienc, segons feliç denominació encunyada per mi, que és dins la heterodòxia mentre no en faci pública una demostració de la seva existència. Em refereixo, a l'obra

de Francesc Marés i a tot el que hi va a dins, com ara la *Breu Narració* i la *Brevis Enarratio* ⁽²⁾. Tot plegat un material molt desigual, amb notòries diferències d'estil, llenguatge i enfoc, que no fan més que donar la raó a Prats i Rossich en llur esforç classificatori del català literari. Sobre l'autoria dels textos esmentats hi hauria molt a dir, si aquest fos l'objecte del present treball. Però les promeses són les promeses –sobretot si s'han posat a l'inici de l'estudi–, i em limitaré a dir que, segons conjectures molt importants, la *Breu Narració* és un poema èpic molt allunyat dels plantejaments historicistes de Marés i que, per tant, no el considero seu. Referent al poema llatí, remeto al pacient lector a l'estudi i edició ja esmentats en nota.

L'altre text és un poema anònim titulat *Inventió Miraculosa de la Sagrada Imatge de Nostra Senyora de Núria en Caralps*, publicat per Jaume Matevad a Barcelona, l'any 1627. Tant la seva mètrica com la llengua denoten una certa proximitat amb la literatura gògística. De la lectura atenta de les cinquanta-nou estrofes del poema, un hom pot fer-se càrrec de la tradició nurienca abans de Marés i en quin grau aquest darrer actuà, en certa manera, de distorsionador de la mateixa. Aquest text sembla no haver estat conegut per cap dels historiadors de la literatura catalana i tampoc el coneix el gran estudiós de Marés, Josep Sebastià Pons.

Justament l'estudi que proposo pretén d'aportar un argument mínim, a través dels camps semàntics d'ESPANT i ADMIRACIÓ/ADMIRABLE, respecte al primitivisme estètic i religiós de la *Inventió* i de la *Breu Narració*, per una banda, i per l'altra l'exultant modernitat i vitalitat de la prosa de Marés i de la *Brevis Enarratio*.

Proposo, doncs, al ja espantat lector els següents passatges de la *Inventió* i la *Breu Narració*:

- a). Si mon dir llarc vos fera / no.us ne vullau *espantar*. (*Invent*, 5-6)
- b). Y així los bons pastor,/ conexent l'obra tant santa,/ se tornaren cavadors,/ cosa que de dir *espanta*. (*Invent*, 1/3-176)
- c). ...narrar la hystoria/ que *admira* prodigiosa, quant *espanta*/ a l'infernall regne sa memòria./ (*Breu Narració*, 10-12)
- d). Comensaren la gent molt a *espantar-se*/ i la devoció molt a augmentar-se/. / (*Breu Narració*, 119-120)

En els passatges de la *Inventió*, que ni molt menys són tots els que contenen «espant» o derivats, s'hi entreveu un cert pessimisme, retòric si es vol a a)., respecte a l'emoció que pot suscitar una narració («mon dir») excessivament llarga. El plaer literari, doncs, està renyit amb la mentalitat i capacitats del lector i autors. Així també qualsevol transgressió de l'estatus social provoca també una inseguretat, com queda patent a b)., on els pastors, per obra d'un demiürg local, s'esdevenen cavadors.

En definitiva, la *Inventió* pertanyeria a un món i a una sensibilitats molt allunyades d'un barroc, que estima la transgressió i el canvi de papers teatrals i els valora com a «admirables».

En canvi la *Breu Narració* avança una mica més a c)., en distribuir amb una certa precisió els camps semàntics de l'espant i l'admiració. L'agent d'una i altra emocions és el mateix («la hystòria»), però, en canvi, el receptor és diferent. L'admiració és quelcom de terrenal, humà: els homes s'admiren dels prodigis. L'espant, però, baixa als inferns, com si es tractés d'un càstig més de les ànimes infernades.

Tota aquesta bipolarització resta finalment esguerrada a d). L'espant resorgeix amb tota la seva força i s'esdevé uina força motriu de la mateixa fe (la devoció).

I ara ha arribat el moment d'analitzar el punt de vista de Marés, a qui, ja he dit, no atribueixo cap de les obres parcialment comentades més amunt. En la prosa de Marés, l'admiració hi ocupa un lloc cabdal. Entre d'altres coses, ella és el tema, en el sentit musical, del primer capítol de la *Història i Miracles de Nostra Senyora de Núria*, que comença amb el sintagma «Admirable és lo gust...». El lector atent veurà que aquest «gust» és diví i que s'ha concretat en coses ben terrenes: el paisatge, l'amenitat dels rius, el vi, el menjar etc...⁽³⁾. Tot és ple d'optimisme i d'una constant invitació a la fruïció d'uns bens, atorgats per la intercessió de Santa Maria. Aquesta línia de pensament, heretada de la literatura geòrgica clàssica, és present en la *Brevis Enarratio* on hom recorre al «mirabile dictu» típic de l'èpica clàssica.

Quedaria només per dilucidar les causes d'aquest canvi de perspectiva maresiana. Podria ajudar-nos-hi especular sobre l'espiritualitat

del seu temps, diferent potser de l'espiritualitat de la *Inventió*, però jo m'inclino a pensar que tot ve d'una formació literària i intel·lectual, enriquida pel contacte amb els clàssics greco-llatins ⁽⁴⁾. Tot això, però, seria objecte d'un altre estudi.

NOTES

- (1). Seria molt llarg donar exhaustivament tot l'univers referencial que, d'altra banda, pot ser aconseguit consultant qualsevol de les històries de la literatura al mercat. No puc, però, passar en silenci l'esforç de Modest PRATS i Albert ROSSICH, *El «Llibre dels Secrets d'Agricultura» i la prosa catalana a l'Època del Barroc*, dins Miquel AGUSTÍ, *Llibre dels secrets d'agricultura, casa rústica i pastoril*. «Clàssics del Pensament Econòmic Català», 1. Barcelona, Ed. Alta Fulla, 1988 (pp. 21-38).
- (2). Vegeu bàsicament Josep Sebastià PONS, «Francesc Marès, mystique pastoral. Historia de Nostra Senyora de Núria», 1666, dins *La littérature catalane en Roussillon au XVIIe et au XVIIIe siècle*. Tolosa-París, 1923 (pp. 145-154).
Pel que fa a la *Brevis Enarratio* vegeu la meua edició a *Butlletí del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, núm. 7. Ripoll, març de 1985 (pp. 3-8).
- (3). Podeu llegir aquests capítols a la defectuosa edició de Francesc MARÈS i Anton del DUQUE i VERGÉS, *Història i miracles de la Sagrada Imatge de Nostra Senyora de Núria*. Reproducció parcial en facsímil i introducció preparades per Enric Moliné. Barcelona, Ed. Altafulla, 1985.
- (4). Entre d'altres notícies de la familiaritat de Marès amb el món clàssic podem assenyalar que «Franciscus Marès, sacrae Theologiae Doctor» signa l'aprovació canònica de Publius VERGILIUS MARO, *Publii Vergili Maronis Opera*. (Barcelona, 1710).